

## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์รูปแบบการใช้จ่ายของพนักงานในเทคนิคอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสาร รายงานวิจัย รวมทั้งรวบรวมแนวความคิดและทฤษฎีต่าง ๆ มาแสดงไว้ดังต่อไปนี้

#### 2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีพฤติกรรมบริโภคแบบต่างๆ ปัจจุบันพบว่ามีหลายแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายถึงพฤติกรรมของผู้บริโภค สำหรับสมมติฐานรายได้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ยังมี สมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Hypothesis) ซึ่งสมมติฐานนี้จะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

##### 1) สมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Hypothesis)

ทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นโดย James S. Duesenbery ในราวปี ค.ศ. 1949 โดยได้พัฒนาทฤษฎีการบริโภค โดยมองว่าการบริโภคไม่ได้มีความสัมพันธ์เฉพาะกิจกับรายได้โดยสมบูรณ์ (Absolute Income) เท่านั้น แต่จะมีความสัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคในปัจจุบันที่สำคัญคือรายได้เปรียบเทียบ ซึ่งการวิเคราะห์ของเขาตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติฐานรายได้เปรียบเทียบใน 2 ลักษณะที่มีอิทธิพลต่อการบริโภค (Peterson, 1974) คือ

ลักษณะที่ 1 ผู้บริโภคสนใจมองรายได้ของตนเองเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นในสังคมหรือเพื่อนบ้าน เป็นต้น กล่าวคือ ผู้บริโภคจะพยายามรักษามาตรฐานการครองชีพของตนเองให้ใกล้เคียงกับมาตรฐานเกณฑ์เฉลี่ยของสังคมหรือเพื่อนบ้าน แสดงว่าผู้บริโภคในแต่ละสังคมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อกัน (Interdependent) ไม่เป็นอิสระต่อกันเหมือนทฤษฎีการบริโภคของเคนส์ แปลว่า มีการลอกเลียนแบบการบริโภคซึ่งกันและกันที่รู้จักกันในนาม “การเลียนแบบการบริโภค” (Demonstration Effect) ตัวอย่างเช่น ถ้ารายได้ของผู้บริโภคในเชิงเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้านแล้วอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยที่ต่ำกว่าเพื่อนบ้าน ผู้บริโภคคนนี้หรือเหล่านี้จะพยายามลอกเลียนแบบการบริโภคของเพื่อนบ้าน โดยใช้จ่ายในการบริโภคที่ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของเขา (APC สูงหรือ APS ต่ำ) ทั้งนี้เพราะต้องรักษาหน้าของตนเองในทางสังคม กล่าวเพื่อนบ้านจะทราบฐานะที่แท้จริงของตนเองที่กำลังตกอับ ดังนั้นขณะที่รายได้ต่ำจะมี

แนวโน้มที่จะบริโภคสูงขึ้น (APC สูง) (คือออมลดลง APS ต่ำ) เท่ากับเป็นการอธิบายฟังก์ชันการบริโภคในระยะสั้น  $APC > MPC$

แต่ในกรณีที่เราได้ของผู้บริโภคในเชิงเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้านแล้วอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยที่สูงกว่าเพื่อนบ้านแล้ว ผู้บริโภคคนนี้หรือเหล่านี้จะใช้จ่ายในการบริโภคที่ค่อนข้างต่ำ (APC ต่ำ นั่นคือ APS สูง) เพราะต้องการรักษาระดับการบริโภคใกล้เคียงกับเพื่อนบ้านในสังคมเท่ากับอธิบายฟังก์ชันการบริโภคในระยะสั้น  $APC > MPC$

สมมติฐานนี้ Duesenbery นำมาอธิบายปรากฏการณ์ในระยะยาวว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น ผู้บริโภคจะเพิ่มการบริโภคในสัดส่วนที่คงที่เพื่อรักษาระดับการบริโภคให้ใกล้เคียงกับเพื่อนบ้านในสังคม

ลักษณะที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคในปัจจุบันที่สำคัญ คือระดับการบริโภคที่เคยชินในอดีต กล่าวคือผู้บริโภคพยายามจะรักษามาตรฐานการครองชีพของตนเองให้สูงขึ้นเท่าที่เคยบรรลุถึงช่วงเวลาที่ผ่านมา การลดการออมจะง่ายกว่าการลดระดับการบริโภคที่เคยชินมานาน หรือ จนไม่ลงนั่นเอง เป็นธรรมชาติของมนุษย์เกี่ยวกับการปรับตัว ฉะนั้นเมื่อรายได้ต่ำแนวโน้มการบริโภคสูงขึ้น (APC สูง APS ต่ำ)

## 2) ทฤษฎีค่าจ้างพอเพียงชีพ (Subsistence Wage Theory)

David Ricardo ได้อาศัยทฤษฎีประชากรของ Robert Malthus สร้างทฤษฎีค่าจ้างพอเพียงชีพขึ้นมา ตามทฤษฎีนี้ ค่าจ้างของคนงาน ผู้ไม่มีความชำนาญงาน ควรจะได้เท่าที่จำเป็นในการเลี้ยงชีพตนเอง และครอบครัวให้พออยู่ได้ เพราะถ้าได้รับมากจนมีความอยู่ดีกินดีเกินไป จะเป็นเหตุให้จำนวนประชากรเพิ่มเร็วจนเกินไป จนกระทั่งขีดความสามารถในการเพิ่มผลผลิตของสังคมตามไม่ทัน ประชากรส่วนหนึ่งจะขาดรายได้ และขาดอาหารเจ็บป่วยล้มตายลง การลดจำนวนลงของประชากร จะทำให้ผลผลิตหรือรายได้ที่ประชากรผลิตได้เพียงพอต่อการบริโภค เพื่อรักษาระดับของประชากรจำนวนนั้นไว้คงอยู่ได้ หมายความว่า ค่าจ้างที่ลดต่ำลงได้กลับสูงขึ้นถึงระดับพอประทังชีพได้อีกครั้งหนึ่ง แนวคิดเรื่องค่าจ้างของ Ricardo นี้คล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่องค่าจ้างขั้นต่ำในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม เรื่องค่าจ้างพอเพียงชีพหรือค่าจ้างขั้นต่ำนี้ ในแต่ละชุมชน ย่อมจะแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและสถานะแวดล้อมในชุมชนเหล่านั้น ซึ่งไม่เหมือนกัน แม้ในชุมชนเดียวกันเมื่อกาลเวลา เงื่อนไข และสถานะแวดล้อมเปลี่ยนไป ความหมายของค่าจ้างขั้นต่ำก็จะเปลี่ยนไปด้วย

## 2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

**ณัฐยา โชติกอาภา (2542)** ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการบริโภคของแรงงานหญิงในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ข้อ คือ เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการบริโภคของแรงงานหญิงในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคของแรงงานหญิงในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ และเพื่อศึกษาถึงความสำคัญของการบริโภคของแรงงานหญิงต่ออุปสงค์มวลรวม โดยทำการศึกษาข้อมูลตัดขวางจากแบบสอบถาม 380 ชุด และมีวิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบโดยใช้เกณฑ์วัดระดับความคิดเห็นสำหรับข้อมูลคุณภาพ

ทั้งนี้จากผลการศึกษาพบว่าแรงงานหญิงส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือ เป็นโสด (63.70%) แต่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายของคนในครอบครัวถึง 2-3 คน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จนถึงระดับประกาศนียบัตร และมีรายได้อยู่ในช่วง 4,001-6,000 บาทต่อเดือน โดยมีพฤติกรรมในการใช้จ่ายในการบริโภคเพื่อการบริโภคอาหาร ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุคคลในความอุปการะ และที่อยู่อาศัยตามลำดับ

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลในการใช้จ่ายมากที่สุดได้แก่ คุณภาพและราคาของสินค้า รองลงไปคือ รายได้ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคต และสถานที่สำหรับซื้อขายสินค้าที่อยู่ใกล้ที่ทำงานหรือที่พัก ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายตามอัตภาพ แต่ถ้าหากคาดว่ารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายจะลดการบริโภคที่ไม่จำเป็นลง

สำหรับค่าเอนิเมียงเฉลี่ยในการบริโภค (APC) ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเท่ากับ 0.926 ซึ่งหากนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือมีการจ้างแรงงานหญิงทั้งหมด 18,000 คนและแต่ละคนมีรายได้เฉลี่ย 5,000 บาทต่อคน ก็สามารถประมาณได้ว่าในแต่ละเดือนจะมีรายได้และรายจ่ายหมุนเวียนเกือบ 100 ล้านบาทซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นพอสมควร

**มยุรี เพ็ชรรัตน์ (2542)** ได้ศึกษาถึงแบบแผนการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกร อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2539 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษารูปแบบค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกร อำเภอหางดง ว่ามีรูปแบบของการใช้จ่ายในครัวเรือนในหมวดสินค้าหรือบริการประเภทใด และเพื่อศึกษาว่ารูปแบบของค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรอำเภอหางดงในแต่ละหมวดสินค้าหรือบริการนั้นมีจำนวนมากน้อยเพียงใด มีมูลค่าการใช้จ่ายในหมวดสินค้าหรือบริการในหมวดสินค้านั้นอย่างไร รวมไปถึงเพื่อศึกษาการใช้จ่ายของครัวเรือนของเกษตรกรที่มีรายได้แตกต่างกัน ในการใช้จ่ายในสินค้าหรือบริการในหมวดต่างๆ

จากผลการศึกษาพบว่า สภาพโดยทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร อำเภอหางดง จังหวัด เชียงใหม่ มีรายได้เฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 60,983.97 บาท ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 8,173.70 บาท มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 4 คน มีบุตรที่อยู่ระหว่างการศึกษเฉลี่ยครัวเรือนละ 1 คน และมีที่ดินทำกินเฉลี่ยครัวเรือนละ 5.88 ไร่ สำหรับแบบแผนการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ใช้จ่ายของครัวเรือนจะขึ้นอยู่กับรายได้จากภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ทั้งนี้การใช้จ่ายจะขึ้นอยู่กับรายได้ โดยที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงจะใช้จ่ายสูง ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจะใช้จ่ายต่ำเมื่อเทียบกับรายได้ โดยร้อยละของครัวเรือนจะใช้จ่ายในด้านอาหารมากที่สุด (100.00%) รองลงมาจะใช้จ่ายในด้านเครื่องนุ่งห่ม (97.90%) การทำบุญ (94.80%) และการลงทุน (89.70%) ตามลำดับ โดยที่สัดส่วนของค่าใช้จ่ายหมวดต่างๆ ต่อค่าใช้จ่ายรวมของเกษตรกรที่มากที่สุดคืออาหาร (37.09%) รองลงมาคือการลงทุน (12.70%) และเบ็ดเตล็ด (12.51%) ตามลำดับ

โดยสรุปครัวเรือนของเกษตรกรที่มีรายได้สูงจะมีสัดส่วนของการใช้จ่ายมากกว่าครัวเรือนของเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำ ในสินค้าเบ็ดเตล็ด การลงทุน เครื่องนุ่งห่ม ค่าดอกเบี้ยเงินกู้ ยาสูบและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสันทนาการ ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำจะมีสัดส่วนของการใช้จ่ายมากกว่าครัวเรือนของเกษตรกรที่มีรายได้สูงในอาหาร การทำบุญและค่ารักษาพยาบาล ส่วนการใช้จ่ายของเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มที่มีสัดส่วนการใช้จ่ายที่ใกล้เคียงกัน คือหมวดการศึกษาของบุตร ที่อยู่อาศัย และการเลี้ยงโชค

**บรรณานุกรม (2542)** ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าในระบบขายตรงในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภคสินค้าจากระบบขายตรงในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ พฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารเสริม ผลิตภัณฑ์ควบคุมน้ำหนัก ผลิตภัณฑ์ประท้วงและสมุนไพร และเครื่องมือบำบัดรักษา สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้คือแบบสอบถามเพื่อสัมภาษณ์ลูกค้าที่ซื้อสินค้าในระบบขายตรงในจังหวัดเชียงใหม่ 100 ราย

ผลการศึกษาพบว่าลูกค้ามากกว่าสองในสาม (79%) สั่งซื้อสินค้าจากผู้แทนจำหน่ายของบริษัทที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่ ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร ผลิตภัณฑ์ควบคุมน้ำหนัก ผลิตภัณฑ์ประท้วงและสมุนไพร และเครื่องมือบำบัดรักษา นอกจากนี้การศึกษารั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าลูกค้าเพศชายที่อายุน้อยจะนิยมผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและผลิตภัณฑ์ควบคุมน้ำหนัก ในขณะที่เครื่องมือบำบัดรักษาเป็นที่นิยมของลูกค้าเพศชายที่อายุมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันกับลูกค้าเพศชายที่อายุน้อย ลูกค้าเพศหญิงมีความนิยมผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและ

ผลิตภัณฑ์ควบคุมน้ำหนัก ส่วนองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อสินค้าในระบบขายตรงได้แก่ ความสัมพันธ์กับตัวแทนจำหน่ายและคุณภาพสินค้าและบริการที่รวดเร็ว

**ศรัญญา วงศ์แปง (2543)** ศึกษาพฤติกรรมของผู้ซื้อสินค้าในร้านซูเปอร์มาร์เก็ตแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา 3 ข้อคือ 1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคของร้านซูเปอร์มาร์เก็ต 2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าของร้านซูเปอร์มาร์เก็ต และ 3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาการใช้บริการจากร้านซูเปอร์มาร์เก็ต โดยเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 300 ชุด

จากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคได้แก่รายได้ ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าในจำนวนที่มากขึ้นตามรายได้ที่เพิ่มขึ้น และผู้บริโภคที่มีการศึกษายิ่งสูงจะมีพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อที่มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยกว่า นอกจากนี้สถานที่จำหน่ายสินค้าที่อยู่ในตัวเมือง เป็นทางผ่านในการเดินทาง หรืออยู่ใกล้บ้านทำให้เดินทางสะดวก ฯลฯ มีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคตามลำดับ ทั้งนี้ผู้บริโภคจะเน้นที่คุณภาพสินค้า สำหรับการเลือกซื้อสินค้าหลักหรือสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีพประจำวัน

ด้านปัญหาในการใช้บริการ ผู้บริโภคให้ความสำคัญมากที่สุดคือสินค้ามีไม่ครบซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าหลักหรือสินค้าจำเป็นที่ผู้บริโภคต้องใช้ รองลงมาคือสินค้าที่ราคาสูงกว่าห้างอื่น การหาสินค้ายาก ความสะอาด และปัญหาด้านการจัดการ

**สุพัตรา ภูรินันท์ (2544)** ทำการศึกษาถึงพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ในภาวะเศรษฐกิจถดถอย โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจโดยแยกตามกลุ่มอาชีพ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่าง 293 ตัวอย่าง เพื่อนำมาวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายก่อนและหลังเศรษฐกิจความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (MPC) และความโน้มเอียงเฉลี่ยในการบริโภค (APC)

ทั้งนี้จากผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีรายได้เฉลี่ยลดลงหลังจากวิกฤตทางเศรษฐกิจประมาณ 9.27 เปอร์เซ็นต์ ส่วนค่าใช้จ่ายที่ลดลงมากที่สุดหลังจากวิกฤตทางเศรษฐกิจได้แก่ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค รองลงมาคือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามค่าใช้จ่ายบางกลุ่มกลับเพิ่มขึ้น เช่น ค่าผ่อนชำระรถจักรยานยนต์ ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาและค่าใช้จ่ายสาธารณูปโภค เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายบางประเภทที่ไม่สามารถใช้จ่ายลดลงได้ เช่น ค่าอาหารและค่าน้ำมัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อปรับลดโบนัสและ

การไม่ขึ้นเงินเดือนอีกด้วย ทำให้การใช้จ่ายเงินต้องเป็นไปอย่างระมัดระวังมากยิ่งขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนวิกฤตทางเศรษฐกิจ

สำหรับการวิเคราะห์ความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้ายของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจพบว่า MPC ของสินค้าอุปโภคบริโภคของอาชีพอุตสาหกรรมและบริการจะมีค่าสูงกว่าอาชีพอื่น ส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะ การบันเทิง และค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค กลุ่มอาชีพธุรกิจส่วนตัวมีค่า MPC สูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ทั้งนี้ในส่วน of ค่าโน้มเอียงเฉลี่ยในการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคหลังวิกฤตเศรษฐกิจพบว่า APC ของกลุ่มอาชีพลูกจ้างเอกชนจะมีค่าสูงสุดในการบริโภคสินค้าทุกหมวด ส่วนกลุ่มอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจมีค่า APC ต่ำสุดในการบริโภคสินค้าทุกหมวด

โดยสรุปแล้วประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ร้อยละ 81.90 ได้รับผลกระทบด้านรายได้ อันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจ นอกจากนี้ร้อยละ 92.50 ของประชาชนที่แสดงความคิดเห็นทั้งหมด มีประชาชนทั้งหมดร้อยละ 44.70 คิดว่าเศรษฐกิจไทยยังไม่ฟื้นตัวจนกว่าอีก 4-6 ปีข้างหน้า

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่  
Copyright© by Chiang Mai University  
All rights reserved